

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 849

Osmanlı Fetvalarında Müsiki
Dr. Tacetdin BIYIK

Editör
Dr. Huzeyfe Çeker

ISBN: 978-625-7069-79-3

1. Baskı, Mayıs 2020, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi İcra Kurulu'nun 23.10.2019 tarih
ve 133 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Yayıncı Sertifika No: 15402

BASKI: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TIC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostim OSB Mh. 1256 Cd. No:11
Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

OSMANLI FETVALARINDA
MÛSİKÎ

Dr. Tacetdin BIYIK

İçindekiler

Kısaltmalar	VIII
Transkripsiyon İşaretleri	IX
Ön Söz.....	XI
Giriş.....	1

Birinci Bölüm

Fetva, Müftü/Şeyhülislâm, Mûsikî Kavramları ve Osmanlı Fetvaları	7
I. FETVA	9
II. MÜFTÜ/ŞEYHÜLİSLÂM	14
III. MÛSİKÎ	19
IV. OSMANLI DÖNEMİ FETVALARI.....	25
A) Şekil Açısından Osmanlı Fetvaları	25
B) Yüzyıllara Göre Osmanlı Fetva Mecmuaları	38
XV. Yüzyıl Fetva Mecmuaları.....	38
XVI. Yüzyıl Fetva Mecmuaları	38
XVII. Yüzyıl Fetva Mecmuaları.....	39
XVIII. Yüzyıl Fetva Mecmuaları	39
XIX. Yüzyıl Fetva Mecmuaları	40
XX. Yüzyıl Fetva Mecmuaları	41
Birkaç Yüzyılı Kapsayan Fetva Mecmuaları	41
C) Osmanlı Fetva Mecmualarının Sınıflandırılması.....	42

İkinci Bölüm

Dinî Mûsikîye Dair Fetvalar	47
I. CAMİ MÛSİKÎSİ İLE İLGİLİ FETVALAR	49
A) Kur'ân-ı Kerîm Tilâvetinde Mûsikîye Dair Fetvalar.....	49
B) Ezanda Mûsikîye Dair Fetvalar	59
C) Namaz İcrasında Mûsikîye Dair Fetvalar	69
D) Müezzinlik-Tesbihatta Mûsikîye Dair Fetvalar	78
E) Hutbe ve Hutbe Esnasında İcra Edilen Formlara Dair Fetvalar.....	89
F) Mevlide Dair Fetvalar	95
II. TEKKE/TASAVVUF MÛSİKÎSİ İLE İLGİLİ FETVALAR	101
A) Sesli Zikir Yapmaya Dair Fetvalar.....	101
1. Mutlak Olarak Sesli Zikir Yapmanın Hükümüne Dair Fetvalar.....	102

2. Cami ve Mescitlerde Sesli Zikir Yapılmasına Dair Fetvalar	105
3. Kadınların Zikir Yapmalarına Dair Fetvalar.....	111
4. Sesli Zikrin Ne Şekilde Yapılacağına Dair Fetvalar.....	114
5. Zikir Lafızlarına Dair Fetvalar	123
6. Düğünlerde ve Çalgı Eşliğinde Zikretmeye Dair Fetvalar.....	128
B) Semaya Dair Fetvalar.....	139
C) Raks ve Devrana Dair Fetvalar.....	152
1. Raksın Ne Olduğuna Dair Fetvalar	153
2. Raks ve Devranın Hükmüne Dair Fetvalar	155
3. Raks ve Devrana Küfür Hükmü Verilmesinin Neden ve Nasıllığına Dair Fetvalar	196
4. Raks ve Devran Yapanların Raks ve Devran Dışındaki Bazı Fillerine Dair Fetvalar.....	201
5. Raks ve Devranla Alakalı Yaptırımlara Dair Fetvalar.....	208
a) Ölüm Cezası Öngörülen Hususlarla Alakalı Fetvalar	209
b) Ölüm Dışında Diğer Cezaların İfade Edildiği Fetvalar	211
c) İdareci ve Kanun Adamlarının Yapması Gereken Şeylere Dair Fetvalar	215
d) İdareci ve Kanun Adamları Dışında Kalan Müslüman Halkın Raks ve Devran Konusunda Neler Yapması Gerektiğine Dair Fetvalar	218
e) İmânî Yaptırımlara Dair Fetvalar	221
6. Raks ve Devran Hakkındaki Müspet Fetvalar.....	225
III. CENAZE MERASİMLERİNDE İCRA EDİLEN FORMLARA DAİR FETVALAR	263
IV. DİNÎ MÛSİKÎYE DAİR MUHTELİF FETVALAR.....	273

Üçüncü Bölüm

Dinî Nitelikte Olmayan Mûsikîye Dair Fetvalar	283
I. HÂNENDELERE (SES SANATÇILARI) DAİR FETVALAR.....	285
II. SÂZENDELERE (SAZ SANATÇILARI) DAİR FETVALAR.....	296
III. RAKKASLARA DAİR FETVALAR.....	307
IV. DİNLEYİCİ/İZLEYİCİLERE DAİR FETVALAR.....	309
V. ÇALGI/ENSTRÜMANA DAİR FETVALAR	318
A) Çalgılı Düğünlere Dair Fetvalar	318
B) Çalgı Yapımına Dair Fetvalar	335

C) Çalgı Alım-Satımına Dair Fetvalar	338
D) Çalgıların Kırılması veya Hırsızlığına Dair Fetvalar.....	339
E) Çalgı ile Alakalı Muhtelif Fetvalar	342
VI. ASKERÎ MÛSİKÎYE DAİR FETVALAR	346
VII. DİNÎ NİTELİKTE OLMAYAN MÛSİKÎNİN EĞİTİM VE ÖĞRETİMİNE DAİR FETVALAR	350
VIII. DİNÎ NİTELİKTE OLMAYAN MÛSİKÎNİN İCRA EDİLDİĞİ MEKÂNLARA DAİR FETVALAR.....	353
A) Kahvehâneler	353
B) Meyhâneler	358
C) Bozahâneler.....	360
D) Hamamlar	362
E) Mesire Yerleri.....	365
IX. DİNÎ NİTELİKTE OLMAYAN MÛSİKÎ İLE ALAKALI MUHTELİF FETVALAR	367

Dördüncü Bölüm

Gayrimüslimlerin Mûsikilerine Dair Fetvalar	371
I. İNCİL VE TEVRAT OKUMAYA DAİR FETVALAR.....	374
II. ÇAN ÇALMAYA DAİR FETVALAR.....	378
III. ÂYİNLERE DAİR FETVALAR	385
IV. HOROZ TEPMEYE DAİR FETVALAR.....	394
V. GAYRİMÜSLİMLERİN MÛSİKİSİ İLE ALAKALI MUHTELİF FETVALAR	402
Sonuç	405
Kaynaklar	425
Ekler	441
Dizin	453

Kısaltmalar

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
a.g.y.	: Adı geçen yer
a.s.	: Aleyhisselâm
b.	: Bin (oğlu)
BDAGM	: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celâlühû
çev.	: Çeviren
d.	: Doğumu
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
Ktp.	: Kitaplık/Kütüphane
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Müs.	: Müstensih
nr.	: Numara
ö.	: Ölümü
r.a.	: Radıyallahü anh, ...anhâ, ...anhümâ, ...anhüm
rh.a.	: Rahmetullahi aleyh, ...aleyhâ, ...aleyhimâ, ...aleyhim
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahü aleyhi ve sellem
sy.	: Sayı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Trc.	: Tercüme
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzerleri
vd.	: Ve diğerleri
vr.	: Varak
vs.	: Ve saire
y.	: Yıl
y.y.	: Yer Yok
yy.	: Yüz Yıl

Transkripsiyon İşaretleri¹

đ	ض	ğ	غ	ħ	ح
ħ	خ	ķ	ق	ñ	ڭ
š	ث	ş	ص	ţ	ط
ẓ	ذ	ž	ض	ẓ	ظ
‘	ع	’	ء	-	Uzatma İşareti

¹ Osmanlıca ve Arapça ifadelerin transkribinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* birinci cildinin girişinde yer alan transkrip işaretlerini kullandık.

ÖN SÖZ

Kulları için hükümler koyan, onlara helal ve haramı açıklayan, hakka kulak vermeyi farz ve batıla kulak vermeyi haram kılan Allah'a (c.c.) sonsuz hamdüsenalar olsun. Son hak din olan İslâm'ı söz, fiil ve takrirleriyle tebliğ eden üsve-i hasenemiz Hz. Muhammed'e (s.a.s.), onun ailesine ve arkadaşlarına salât ve selam olsun.

Kanun koyucu tarafından hakkında ayrıntılı ve özel hüküm konulmak yerine genel ilke ve amaçları belirlenmekle yetinilen mûsikî-yi üretmenin (çalmak, söylemek) ve dinlemenin hükmü, İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren âlimler arasında tartışılmış, lehte ve aleyhte çok söz söylenmiş, fetva verilmiştir. Dinî ve dinî nitelikte olmayan türleriyle mûsikî hakkında Osmanlı şeyhülislâm ve müftüleri de kendilerine yöneltilen sorulara cevap/fetva vermişlerdir.

Bu çalışmada, Osmanlı fetvaları içerisinden mûsikî ile alakalı olanları tespit edilerek konularına göre tasnif yapıldıktan sonra değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Başta “giriş” olmak üzere dört ana bölüm ve “sonuç”tan oluşan çalışmanın giriş bölümünde; araştırmanın konusu, amacı, önemi ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde; okuyucuların zihinlerinde oluşması muhtemel soruların cevaplarını içerir mahiyette “fetva”, “müftü/şeyhülislâm” ve “mûsikî”den oluşan kavramlar açıklanmaya çalışılmış; Osmanlı dönemi fetvalarının özelliklerine temas edilerek fetvaların yer aldığı mecmuaların sınıflandırılması yapılmıştır. Çoğunluğunu el yazması eserlerin oluşturduğu ve bu çalışmanın esas kaynaklarını teşkil eden fetva kitapları/mecmuaları -bilinen ilk fetva mecmuası olan Şeyhülislâm Molla Arab'ın fetvalarını içeren eserden, şeyhülislâmlık makamının ilgasından önceki yayımlanan son fetvaların da yer aldığı *Cerîde-i İlmîyye*'ye kadar- yüzyıllara göre ayrılarak sıralanmıştır.

Çalışmanın esasını oluşturan diğer bölümlerde mûsikîye dair fetvalara yer verilmiştir. Bu bölümler; dinî mûsikîye dair fetvalar, dinî nitelikte olmayan mûsikî ile alakalı fetvalar ve gayrimüslimlerin mûsikîsi ile alakalı fetvalar olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

Dinî mûsikî ile alakalı fetvaların yer aldığı ikinci bölümde; cami mûsikîsi formları (Kur'ân-ı Kerîm, ezan, namaz icrası, müezzinelik-tesbihat, hutbe, mevlid vb.), tekke mûsikîsi formları (sesli zikir, sema, raks, devran) ve cenaze merasimlerinde icra edilen formlar (salâ, zikir, ağıt) üç ana başlık altında incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise dinî nitelikte olmayan mûsikî ile alakalı fetvalar; hânendeler (ses sanatçıları), sâzendeler (saz sanatçıları), rakkaslar, dinleyici-izleyiciler, çalgı/enstrüman, askerî mûsikî, dinî nitelikte olmayan mûsikînin eğitim-öğretimi, icra edildiği mekânlar vb. başlıklar altında ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm ise; gayrimüslimlerin mûsikîsi ile alakalı fetvalar, İncil ve Tevrat okuma, çan çalma, âyinler ve horoz tepme başlıkları altında ele alınmıştır.

Çalışma, ulaşılan neticelerin yer aldığı sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Bu çalışmamızda, başta konu tespiti, çalışma yöntemi, yönlendirme ve rehberlikte emeklerini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Murat SARICIK'a, ders ve tez döneminde kendilerinden istifade ettiğim Prof. Dr. İsmail Hakkı GÖKSOY'a, Prof. Dr. Muhammet Saded AKDEMİR'e, Doç. Dr. Melek DİKMEN'e, Dr. Öğr. Üyesi Ünal YERLİKAYA'ya ve Öğretim Görevlisi Erdoğan ATEŞ'e; çalışmanın tashihinde büyük katkıları olan arkadaşım Gaziantep Hacı Ahmet Ziydan Eğitim Merkezi Müdürü Ahmet ŞAHİN'e ve çalışmalarım boyunca her türlü desteğini yanımda hissettiğim sevgili aileme çok teşekkür ediyorum. Ayrıca, eserin yayıma hazırlanması ve kitap hâline gelmesi için emeklerini esirgemeyen başta Prof. Dr. Huriye MARTI olmak üzere Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi mensuplarına da çok teşekkür ediyorum.

Dr. Tacetdin BIYIK

Malatya, 2020

Giriş

İslâm tarihi boyunca İslâm âlimlerini meşgul eden hususlardan birisi de mûsikînin meşruluğu konusu olmuştur. Bu konu, bazen İslâm hukuku kitapları içerisinde farklı farklı bölümlerde, bazen tefsir kitaplarındaki ilgili âyetlerin açıklanmasında, bazen de müstakil eserler kaleme alınarak izah edilmiştir. Temelde âlimler bu konuda üç görüşe sahiptirler: Mutlak olarak helal diyenler, mutlak olarak haram diyenler ve durum ve şartlara göre değişkenlik arz edebileceği görüşünde olanlar. Bu üç farklı fikre sahip olan âlimlerin hepsi de görüşlerini delillendirmek için hem Kur’ân-ı Kerîm’den hem de hadislerden istifade etmişler, aklî deliller de getirmişlerdir.

Fürû’ fıkıh kaynaklarından sayılan fetva mecmualarında/kitaplarında mûsikî konusu dağınık olarak bulunmaktadır. Osmanlı Devleti’nde -İslâmî kurallara göre idare edilen bir ülke olması müna-sebetiyle- yapılan veya yapılması öngörülen hemen hemen her işte İslâmî kuralların ne dediği her kesim tarafından önemsenmiş, ihtiyaç hissedilen her fırsatta bizzat devletin kendisi tarafından tesis edilen kurumlar vasıtasıyla sorulara/sorunlara çözüm aranmıştır. İşte bu ihtiyaçtan dolayı “meşihat” veya “müftülük” makamları oluşturulmuştur. Şeyhülislâmların ve müftülerin kendilerine yöneltilen sorular ve bunlara verdikleri cevaplar (fetvalar) zamanla derlenip mecmualar/kitaplar hâline getirilmiştir.

Osmanlı tarihi boyunca, gerek şeyhülislâmların gerekse müftülerin verdiği fetvaların derlendiği onlarca fetva mecmuasındaki -dinî, dinî nitelikte olmayan ayrımı yapılmaksızın- mûsikî ile ilgili fetvalar bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu konu çerçevesinde, ulaşılabildiğimiz fetva mecmualarından tespit ettiğimiz mûsikî ile alakalı